

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه شهید باهنر کرمان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه علوم تربیتی و روان شناسی

پایان نامه برای دریافت درجه ی کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی

بررسی رابطه ی میزان به کارگیری روش های تدریس فعال با ایجاد انگیزه به

پژوهش در دانشجویان رشته های علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان

استاد راهنما :

دکتر علیرضا منظری توکلی

استاد مشاور:

دکتر سید حمید رضا علوی

مؤلف:

منصوره کافی زاده

بهمن ماه ۱۳۸۶

۱۰۶۱۸۶

(ب)

کتابخانه مرکزی
دانشگاه شهید باهنر کرمان

۱۳۸۷ / ۹ / ۲۳

این پایان نامه به عنوان یکی از شرایط احراز درجه کارشناسی ارشد به
گروه علوم تربیتی و روانشناسی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
دانشگاه شهیدباهنر کرمان

تسلیم شده است و هیچ گونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیل دوره مزبور شناخته نمی شود

نام و نام خانوادگی

امضاء

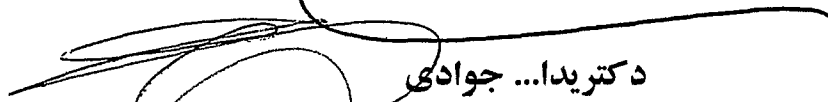
دانشجو:

 منصوره کافی زاده

استاد راهنما:

 دکتر علیرضا منظری توکلی

داور ۱:

 دکتریدا... جوادی

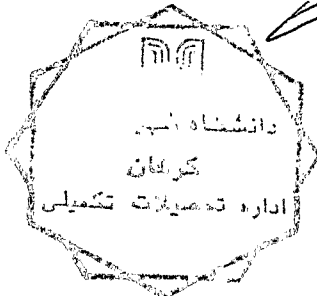
داور ۲:

دکتر قاسم عسکری زاده

داور ۳:

معاونت پژوهشی و تحصیلات تکمیلی یا نماینده دانشکده: دکتر زاهدی

حق چاپ محفوظ و مخصوص به مؤلف است

(ج)

تقدیم

به پدر و مادر دلسوزم

و به همسر مهربان و فرزند عزیزم رضا

تقدیر و تشکر

« من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق » پیامبر اعظم (ص)
حمد و سپاس خداوند رحمان را که توفیق به پایان رساندن این تحقیق را نصیبم
گردانید.

و اما در قدردانی از اساتیدم به کلام مولایم علی علیه السلام که فرمودند:
هر کس کلامی به من بیاموزد مرا بنده خود ساخته اکتفا می کنم و از کلیه اساتید و آموزگارام در
تمام مقاطع تحصیلی، آنان که باران علم را بر کویر عطشناک وجودم سخاوتمندانه ارزانی داشتند و با
مهربانی بی دریغشان کودک نوپای علم را همراهی کرده و با دلسوزیهای صمیمانه و گذشتی به
وسعت اقیانوسها قصور کودکانه ام را نادیده گرفتند تشکر می کنم.

از جناب آقای دکتر منظری توکلی استاد محترم راهنما و جناب آقای دکتر سید
حمید رضا علوی استاد محترم مشاور که با راهنماییهای مدبرانه، عالمانه و دلسوزانه،
نظارت و همکاری بی دریغ و بی وقفه در مراحل مختلف تحقیق اینجانب را یاری
فرمودند کمال قدردانی و تشکر را دارم.

از داوران محترم جناب آقای دکتر یدالله جودادی و آقای دکتر قاسم عسکری زاده
که در داوری این پایان نامه نهایت دقت را داشتند سپاسگزارم.
از تمامی اساتیدی که در محضرشان علم آموختم. جناب آقای دکتر نعمت الله
موسی پور، دکتر سید حمید رضا علوی، دکتر فریبرز درتاج، دکتر یدالله جودادی،
دکتر علیرضا منظری توکلی، دکتر مجید علی عسکری، دکتر لطفعلی عابدی، دکتر
عباسعلی رستمی نسب، دکتر هدایت تیرگر و سرکار خانم اشرف رشیدی کمال تشکر
را دارم.

از جناب آقای محمد رضا یحیی زاده، سرکار خانم کرمانی و دوستان عزیزم به ویژه
خانم پریسا زارع که در این راه مرایاری کردند، نهایت سپاسگزاری را دارم و
برایشان روزهای پر از شادی و موفقیت آرزومندم.

وسپاس صمیمانه ام تقدیم به فوهران و برادر دوست داشتنی ام آنان که بی ریاستی
محبت ها را همیشه نثار کردند.

چکیده

پژوهش و تحقیق زیر بنای توسعه و پیشرفت در تمام اعصار و جوامع بوده و هست و اهتمام به توسعه ی پژوهش علمی از مهمترین وظایف دانشگاهها می باشد. انجام پژوهش علمی همچون هر فعالیت دیگری نیازمند وجود انگیزه کافی در فراگیر است و استادان مهمترین مجریانی هستند که می توانند با روش تدریس خود دانشجویان را به این امر مهم ترغیب کنند.

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه ی بکارگیری روش های تدریس فعال با ایجاد انگیزه به پژوهش در دانشجویان رشته های علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر، با روش تحقیق همبستگی و ابزار پرسشنامه محقق ساخته و حجم نمونه ۳۲۵۱ نفر از دانشجویان رشته های علوم انسانی که به روش نمونه گیری تصادفی متناسب با حجم طبقه انتخاب شدند، اجرا گردیده و با استفاده از آماره های توصیفی و استنباطی و تجزیه و تحلیل اطلاعات ۳۱۲ پرسشنامه جمع آوری شده و به وسیله نرم افزار SPSS نتایج زیر بدست آمد:

۱- در سنجش کلی: ۵/۴ درصد از پاسخگویان معتقدند، به کارگیری روشهای تدریس فعال که توسط استادان به میزان خیلی کم، ۷۸/۵ درصد به میزان کم، ۱۵/۴ درصد به میزان زیاد و ۰/۶ درصد به میزان خیلی زیاد می باشد.

۲- در سنجش کلی: ۲/۶ درصد از پاسخگویان دارای انگیزه به پژوهش به میزان خیلی کم، ۱۹/۲ درصد به میزان کم، ۴۸/۱ درصد به میزان زیاد و ۳۰/۱ درصد به میزان خیلی زیاد میباشند.

۳- بین متغیر بکارگیری روشهای تدریس فعال با انگیزه دانشجویان به پژوهش رابطه ی معنی داری وجود دارد.

۴- بین متغیر بخش محل تحصیل و انگیزه دانشجویان به پژوهش رابطه ی معنی داری وجود دارد. و بیشترین انگیزه به پژوهش در بخشهای حقوق، علوم اجتماعی، علوم تربیتی مشاهده شد.

۵- بین متغیر سن، جنس و سال ورودی با انگیزه دانشجویان به پژوهش رابطه ی معنی داری وجود ندارد.

۶- بین متغیر بکارگیری روشهای تدریس فعال و بخشهای مختلف رشته های علوم انسانی رابطه ی معنی داری وجود دارد. و بیشترین میزان بکارگیری روشهای تدریس فعال در بخش علوم تربیتی مشاهده شد. پیشنهاد می گردد، استادان جهت بالا بردن انگیزه ی دانشجویان به پژوهش در تدریس خود از روشهای تدریس فعال متناسب با درس مربوط استفاده کنند.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول

- ۲ ۱-۱- مقدمه
- ۳ ۲-۱- بیان مسئله
- ۶ ۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق
- ۹ ۴-۱- هدفهای تحقیق
- ۹ ۵-۱- سؤالهای تحقیق
- ۱۰ ۶-۱- تعریف مفاهیم مطرح شده در سؤالهای تحقیق

فصل دوم

- ۱۳ ۱-۲- مقدمه
- ۱۳ ۲-۲- مفهوم پژوهش
- ۱۴ ۱-۲-۲- اهمیت و ضرورت مطالعه و پژوهش
- ۱۷ ۳-۲- مفهوم انگیزش
- ۱۹ ۱-۳-۲- انگیزش درونی و بیرونی
- ۲۲ ۲-۳-۲- دیدگاههای تاریخی درباره انگیزش
- ۲۵ ۱-۲-۳-۲- نظریه برانگیختگی: نظریه ای فیزیولوژیکی- روان شناختی
- ۲۶ ۲-۲-۳-۲- نظریه برانگیختگی هب
- ۲۷ ۳-۳-۲- رویکردهای معاصر به انگیزش
- ۲۷ ۱-۳-۳-۲- رویکرد رفتاری
- ۲۹ ۲-۳-۳-۲- رویکرد شناختی
- ۳۶ ۳-۳-۳-۲- رویکرد انسانی
- ۳۸ ۴-۳-۳-۲- رویکرد اجتماعی- فرهنگی
- ۳۹ ۴-۲- تعریف تدریس
- ۴۰ ۱-۴-۲- تعریف روش و روش تدریس
- ۴۰ ۲-۴-۲- نکات اساسی تدریس

۴۱	۲-۴-۳- عوامل مؤثر در تدریس
۴۳	۲-۴-۴- طبقه بندی روشهای تدریس
۴۴	۲-۴-۵- تاریخچه ی استفاده از روشهای فعال تدریس
۴۵	۲-۵-۵- تعریف یادگیری و تحلیل مفاهیم آن
۴۷	۲-۵-۱- مقایسه آموزش با یادگیری
۴۷	۲-۵-۲- عوامل مؤثر بر یادگیری
۵۰	۲-۵-۳- قوانین یادگیری
۵۱	۲-۵-۴- انواع یادگیری (عمیق و سطحی)
۵۲	۲-۵-۵- ارتباط تدریس و یادگیری
۵۵	۲-۵-۶- روشهای یادگیری
۵۶	۲-۵-۷- تحلیلی بر فرایند یادگیری انسان
۵۶	۲-۶-۶- تعریف و تحلیل تفکر
۵۸	۲-۶-۱- جنبه های مختلف تفکر منطقی
۵۹	۲-۷-۷- نظریه های خاص یادگیری و کاربرد آنها در تدریس و کلاس درس
۵۹	۲-۷-۱- نظریه ثرندایک
۶۰	۲-۷-۲- نظریه گاتری
۶۰	۲-۷-۳- نظریه هال
۶۲	۲-۷-۴- نظریه اسکینر
۶۳	۲-۷-۵- نظریه گشتالت
۶۴	۲-۷-۶- نظریه پیازه
۶۵	۲-۷-۷- نظریه تولمن
۶۶	۲-۷-۸- نظریه پوپر
۶۷	۲-۷-۹- نظریه پاولف
۶۸	۲-۷-۱۰- نظریه بندورا
۶۹	۲-۷-۱۱- نظریه خیبرپردازی نورمن
۶۹	۲-۷-۱۲- روانشناسی تکاملی
۷۱	۲-۸-۸- بزرگترین آفت یادگیری

۷۲	۹-۲- لزوم شرکت دادن فراگیران در فرآیند آموزش
۷۲	۱۰-۲- تغییر دادن یادگیرندگان منفعل به یادگیرندگان فعال و علاقمند به پژوهش
۷۵	۱۱-۲- سوابق پژوهشی مرتبط با مسأله
۷۵	۱-۱۱-۲- تحقیقات انجام شده در داخل ایران
۸۱	۲-۱۱-۲- تحقیقات انجام شده در خارج از ایران
۸۲	۳-۱۱-۲- خلاصه و جمع بندی

فصل سوم

۸۵	۳-۱- مقدمه
۸۵	۳-۲- روش تحقیق
۸۶	۳-۳- جامعه آماری
۸۶	۳-۴- حجم نمونه
۸۷	۳-۵- روش نمونه گیری
۸۸	۳-۶- ابزار اندازه گیری
۸۸	۳-۷- روایی و پایایی ابزار اندازه گیری
۸۹	۳-۸- روش جمع آوری داده ها
۸۹	۳-۹- روش تجزیه و تحلیل داده ها

فصل چهارم

۹۱	۴-۱- مقدمه
۹۱	۴-۲- بررسی متغیرهای عمومی تحقیق
۹۱	۴-۲-۱- بررسی توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک بخش
۹۳	۴-۲-۲- بررسی توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک سال ورود به دانشگاه
۹۴	۴-۲-۳- بررسی توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک سن
۹۵	۴-۲-۴- بررسی توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک جنسیت
۹۶	۴-۳- بررسی سؤال های تحقیق
	۴-۳-۱- بررسی توزیع فراوانی نظرات پاسخگویان در مورد به کارگیری روشهای تدریس فعال به همراه
۹۶	آزمون دو جمله ای

۲-۳-۴- بررسی توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک میزان انگیزه به پژوهش به همراه آزمون دو جمله ای

۹۸

۱۰۰-۳-۳-۴- بررسی رابطه بین به کارگیری روشهای تدریس فعال و انگیزه دانشجویان به پژوهش

۱۰۲-۴-۳-۴- بررسی رابطه انگیزه دانشجویان به پژوهش و بخش محل تحصیل

۱۰۴-۵-۳-۴- بررسی رابطه انگیزه دانشجویان به پژوهش و سال ورود به دانشگاه

۱۰۵-۶-۳-۴- بررسی رابطه انگیزه دانشجویان به پژوهش و سن آنان

۱۰۷-۷-۳-۴- بررسی رابطه انگیزه دانشجویان به پژوهش و جنسیت آنان

۱۰۸-۸-۳-۴- بررسی رابطه بکارگیری روشهای تدریس فعال و بخش محل تحصیل

فصل پنجم

۱۱۱-۱-۵- مقدمه

۱۱۱-۲-۵- نتایج تحقیق

۱۱۳-۳-۵- بحث و بررسی

۱۱۷-۴-۵- محدودیت ها

۱۱۷-۵-۵- پیشنهادها

۱۱۸-۶-۵- پیشنهاد به محققان دیگر

۱۱۹-۷-۵- فهرست منابع و مأخذ

۱۲۵-۸-۵- پیوست

فهرست جداول

فصل دوم

- جدول ۱-۲- اسنادهای رایج در بین دانش آموزان برای موفقیت یا شکست در آزمون ۳۱
جدول ۲-۲- چهار رویکرد معاصر به انگیزش

فصل سوم

- جدول ۱-۳- تعداد حجم هر طبقه و حجم نمونه از هر طبقه ۸۷

فصل چهارم

- جدول ۱-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک بخش ۹۲
جدول ۲-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک سال ورود به دانشگاه ۹۳
جدول ۳-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک سن ۹۴
جدول ۴-۴- بررسی توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک جنسیت ۹۵
جدول ۵-۴- توزیع فراوانی نظرات پاسخگویان در مورد به کارگیری روش های تدریس فعال ۹۶
جدول ۶-۴- آزمون دو جمله ای مربوط به روشهای تدریس فعال ۹۷
جدول ۷-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک میزان انگیزه به پژوهش ۹۸
جدول ۸-۴- آزمون دو جمله ای مربوط به انگیزه دانشجویان به پژوهش ۹۹
جدول ۹-۴- بررسی وجود استقلال بین به کارگیری روشهای تدریس فعال و انگیزه دانشجویان به پژوهش ۱۰۰
جدول ۱۰-۴- بررسی رابطه بین بکارگیری روشهای تدریس فعال و انگیزه دانشجویان به پژوهش ۱۰۱
جدول ۱۱-۴- بررسی استقلال بین انگیزه دانشجویان و پژوهش و بخش محل تحصیل ۱۰۲
جدول ۱۲-۴- بررسی استقلال بین انگیزه دانشجویان به پژوهش و سال ورود آنان به دانشگاه ۱۰۴
جدول ۱۳-۴- بررسی استقلال بین انگیزه دانشجویان به پژوهش و سن آنان ۱۰۵
جدول ۱۴-۴- بررسی استقلال بین انگیزه دانشجویان به پژوهش و جنسیت ۱۰۷
جدول ۱۵-۴- بررسی استقلال بین به کارگیری روشهای تدریس فعال و بخش محل تحصیل ۱۰۸

فهرست نمودارها

- ۹۲ نمودار ۱-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک بخش
- ۹۳ نمودار ۲-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک سال ورود به دانشگاه
- ۹۴ نمودار ۳-۴- هیستوگرام فراوانی پاسخگویان به تفکیک سن
- ۹۵ نمودار ۴-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک جنسیت
- ۹۶ نمودار ۵-۴- توزیع فراوانی نظرات پاسخگویان در مورد به کارگیری روشهای تدریس فعال
- ۹۸ نمودار ۶-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک میزان انگیزه به پژوهش
- ۱۰۱ نمودار ۷-۴- نمودار پراکنش انگیزه دانشجویان به پژوهش در برابر به کارگیری روشهای تدریس فعال
- ۱۰۳ نمودار ۸-۴- نمودار جعبه ای مقایسه توزیع انگیزه به پژوهش در بخشهای مختلف
- ۱۰۴ نمودار ۹-۴- نمودار جعبه ای مقایسه توزیع انگیزه به پژوهش در سالهای مختلف ورود
- ۱۰۵ نمودار ۱۰-۴- نمودار پراکنش انگیزه به پژوهش در برابر سن
- ۱۰۶ نمودار ۱۱-۴- نمودار جعبه ای مقایسه توزیع انگیزه به پژوهش در سنین مختلف
- ۱۰۷ نمودار ۱۲-۴- نمودار جعبه ای مقایسه توزیع انگیزه به پژوهش در زنان و مردان
- ۱۰۹ نمودار ۱۳-۴- نمودار جعبه ای مقایسه توزیع به کارگیری روشهای تدریس فعال در بخش های مخلف

فصل اول

طرح مسئله

امروزه با توجه به تحولات سریع علمی و صنعتی در کشورهای جهان برای آنکه افراد بتوانند نقش خود را به عنوان عضو جامعه به طور مؤثرتری ایفا کنند، باید از مهارتهای خاصی برخوردار باشند و اعتلای یک جامعه بسته به آن است که افراد آن هرچه بیشتر آن مهارتها را داشته باشند. پرورش فرد و آماده ساختن او برای مشارکت مؤثر در فعالیتهای زندگی جهت حل مسائل مختلف خود و جامعه، وظیفه معلمان و مربیان مدارس و دانشگاههای تحت نظام آموزش کشور است که امکانات پرورش استعدادها و تواناییهای کلیه فراگیران را تا حداکثر ظرفیتی که دارند فراهم سازند تا بتوانند نقش خود را در جامعه متحول و پیچیده امروزی به نحو مطلوبی ایفا کنند. در این میان مهمترین مهارت برای افراد، مهارت در انجام تحقیق و پژوهش و سرانجام حل مسائل گوناگون است. پژوهش در جهان امروز به عنوان پایه و بنیان پیشرفت معرفی می شود و بر این اساس می توان گفت که پیشرفت های اقتصادی و اجتماعی زائیده و مولود پژوهش های گسترده علمی است. رشد علوم و فنون در پرتو برنامه ریزی جامع پژوهشی تحقق می یابد و به نوبه خود در رشد شتابان اقتصادی و صنعتی مؤثر می افتد و رشد اقتصادی و اجتماعی به نوبه خود زمینه لازم را برای رشد بیشتر علوم و فنون فراهم می سازد (ملکی، ۱۳۸۱)

پژوهشگری شیوه مؤثر تحقق هدفهاست. بین تحقیق و توسعه رابطه متقابل و تنگاتنگی وجود دارد. و جامعه ای که به امر تحقیق و پژوهش توجه نداشته باشد در جهان پیچیده امروزی حرفی برای گفتن نداشته و از قافله و کاروان علم و تمدن بازخواهد ماند. با توجه به اهمیت و ضرورت پژوهش و نقش کلیدی آن در رشد و توسعه جوامع، اهتمام در جهت ارتقاء و اشاعه فرهنگ پژوهش در بین دانشجویان یکی از لوازم و ضرورت های بنیادین جامعه است.

امروزه یکی از شاخص ترین مقولات مورد بحث در آموزش عالی موضوع «آموزش مبتنی بر پژوهش» و برداشتهای مختلف از نحوه اجرای آن است. فایق آمدن بر فاصله موجود میان حوزه های آموزش و پژوهش با رخنه کردن پژوهش در بدنه آموزش عالی و به ویژه در حوزه آموزشی امکانپذیر است. بدون مأنوس کردن دانشجویان به پژوهش در زندگی و فعالیتهای روزمره، پرورش استعدادهای خلاق آنها در تولید علم و مشارکت در توسعه کشور ناممکن خواهد بود (انت ویستل^۱، ۲۰۰۲).

^۱ - Entwistel

۱-۲- بیان مسئله:

یکی از اساسی ترین نیازهای انسان، نیاز به دانستن و آگاهی است (مازلو^۱، ۱۹۷۰). مطالعه و پژوهش یکی از نظام مندترین روش های کسب شناخت و افزایش دانش است. در عصر حاضر که به تعبیری عصر اطلاعات نامیده شده، ویژگی های خاص زندگی از جمله رشد و تحول سریع و روزافزون علوم و تکنولوژی، تخصصی شدن رشته های علمی، رقابت های اطلاعاتی، آموزشی، پژوهشی و ... باعث توجه بیش از پیش به فرایند جستجوی اطلاعات، مطالعه و پژوهش گردیده است. مطالعه کردن و انجام پژوهش همانند هر فعالیت دیگری مستلزم داشتن انگیزه است.

انگیزش به عنوان عامل کلی مولد رفتار شناخته شده و نقش و اهمیت آن در تحقق تمامی رفتارها امری مشخص است تا آنجا که گیج^۲ و برلاینر^۳ (۱۹۸۴؛ به نقل سیف، ۱۳۷۹) آن را به موتور اتومبیل تشبیه کرده اند.

انگیزش موضوع گسترده و پیچیده ای است که نظریه های زیادی در مورد آن مطرح شده است. نظریه های مختلف به مسائل مربوط به انگیزش به صورت های گوناگونی می نگرند. علاقمند ساختن و برانگیزاندن فراگیران به فعالیت های تحصیلی از جمله مطالعه و پژوهش مستلزم شناخت صحیح مبانی نظری حوزه انگیزش و بکارگیری دستوالعمل ها و کاربردهای عملی این نظریه های مختلف انگیزشی است. در آغاز تاریخ روانشناسی علمی، اکثر روانشناسان می کوشیدند تا با توسل به مفاهیمی از قبیل بازتاب، غریزه و رفتار نقش پذیری به توصیف و تبیین انگیزش، یعنی عامل به وجود آورنده رفتار انسان و حیوان، پردازند؛ اما دیری نپایید که این طرز فکر مورد انتقاد واقع شد و مفاهیم و نظریات دیگری جای آن را گرفتند (سیف، ۱۳۷۹). به طور کلی رویکردها و نظریه های معاصر به انگیزش عبارتند از: رویکرد رفتاری، رویکرد شناختی، رویکرد انسانی و رویکرد اجتماعی- فرهنگی.

نظریه های رفتاری انگیزش به «نظریه های تقویتی»^۴ معروف هستند (استیپک^۵، ۲۰۰۲). در

1 - Maslow

2 - Gage

3 - Berliner

4 - Reinforcement

5 - Stipek

رویکرد رفتاری، انگیزش به عنوان تقویت قلمداد می شود (ایگن^۱ و کاوچک^۲، ۲۰۰۱). بر این اساس فهم انگیزش دانشجو با تحلیل دقیقی از تقویت کننده های حاضر در کلاس آغاز می گردد. تقویت کننده ها به پیامدها و رویدادهایی اشاره می کنند که موجب افزایش نیرومندی رفتار می شوند (سیف، ۱۳۷۷). به عبارت دیگر، می توان گفت در رویکرد رفتاری اعتقاد بر این است که انگیزش نسبت به یک رفتار معینی به پیامدهای آن رفتار وابسته است.

نظریه پردازان شناختی معتقدند که رفتار به وسیله تفکر ما تعیین می شود نه به طور ساده به وسیله پاداشها و تنبیه های گذشته رفتار (استیک، ۲۰۰۲). اکثر نظریه های شناختی معاصر، بر ساختارهای ذهنی و سازماندهی تجارب تأکید اساسی دارند. بنا به این رویکرد، انگیزش حاصل باورهای آموخته شده فرد درباره ارزشمندی فردی، توانایی ها و یا قابلیت های خود، اهداف، انتظارات فرد برای کسب موفقیت یا شکست و احساسات مثبت و منفی ناشی از فرایند خود ارزشیابی است. تحقیقات بندورا، کاوینگتن^۳، دوئک^۴، اکسلز^۴، هارتر، مارکوس^۵، واینر^۶، و سایر افرادی که در این زمینه کار کرده اند ما را در درک تأثیر خودباوری های آموخته شده بر اهداف، انتظارات، احساسات، انگیزش و عملکردمان کمک می کند (مک کومبز^۷ و پاپ^۸، ۱۳۸۲). یکی از پیش فرضهای اساسی رویکرد شناختی این است که افراد همانند گرسنگی به رویدادهای بیرونی یا شرایط فیزیکی پاسخی نمی دهند بلکه تفسیر افراد از این رویدادها مهم است. طبق نظریه های شناختی، افراد فعال، کنجکاو و در حال جستجوی اطلاعات برای حل مسائل شخصی می باشند. بطور کلی نظریه پردازان شناختی بر انگیزش درونی تأکید می ورزند. در رویکرد انسان گرایی انگیزش به عنوان تلاش افراد برای تحقق بخشیدن توان بالقوه خود تلقی می گردد. تعبیر و تفسیرهای انسان گرایی انگیزش بر منابع درونی انگیزشی نظیر نیاز فرد به خود شکوفایی^۹ و نیاز به خود-تعیینی^{۱۰} تأکید می کنند

1 - Eggen

2 - Kauchak

3 - COvington

4 - Eccles

5 - Markus

6 - weiner

7 - Maccombs

8 - Pope

9 - Self-actualization

10 - Self- determination

(وولفولک^۱، ۲۰۰۴). طبق این رویکرد برای برانگیزختن افراد باید منابع درونی آنها یعنی احساس شایستگی، حرمت خود، استقلال و خود شکوفایی را تقویت کرد. از جمله مفاهیم عمده ای که در این رویکرد برای تبیین انگیزش افراد مطرح است، مفهوم نیازها و چگونگی ارضای آنها است. براین اساس تلاشی که افراد برای ارضاء و تحقق بخشی به نیازهای شخصی از خود نشان می دهند مهمترین منبع انگیزشی تلقی می شود.

رویکرد اجتماعی - فرهنگی انگیزش بر مشارکت افراد در اجتماع تأکید دارد در این رویکرد مفهوم «هویت» مفهومی اساسی است. افراد برای حفظ هویت و روابط بین فردی شان با اجتماع، به فعالیت ها روی می آورند. در این رویکرد اعتقاد بر این است که افراد از طریق فرایندهای اجتماعی شدن، مشاهده سایر اعضای اجتماع خود یاد می گیرند. بر این اساس اگر دانشجویان اعضای کلاس یا دانشجویان باشند که برای یادگیری ارزش قائل باشند آنان برای یادگیری هرچه بیشتر برانگیخته خواهند شد. در این رویکرد انگیزش زائیده هویت و هویت زائیده مشارکت افراد است و چالش عمده در اینجا اطمینان یافتن از این مسأله است که همه دانشجویان، اعضای کاملاً مشارکت کننده اجتماع باشند (وولفولک، ۲۰۰۴).

به طور کلی هر یک از رویکردهای عمده به انگیزش از منظر خود این فرایند را مورد مطالعه قرار داده و صرفاً به مسائل خاصی از آن تأکید کرده اند. متخصصان و پژوهشگران وابسته به هر رویکرد نیز برای ایجاد علاقه و انگیزه دانشجویان به فعالیت های تحصیلی کاربردها و دستورالعمل های حاصل از رویکرد خود را پیشنهاد می دهند. با این حال بدیهی است که برانگیزاندن و علاقمند ساختن دانشجویان به مطالعه و پژوهش با تمرکز بر یک رویکرد یا نظریه خاص و بکارگیری کاربست های انگیزشی حاصل از آن محقق نمی شود بلکه این مهم نتیجه طراحی الگویی جامع است که در آن تمامی ابعاد و عناصر انگیزش آن هم براساس همه رویکردها و نظریه های انگیزشی مورد توجه و بررسی قرار گیرد در این میان روش تدریس معلم بخش مهمی از این الگو را شامل می شود. کلیه منابع انگیزشی؛ تقویت کننده ها در رویکرد رفتاری، ایجاد ساختارهای ذهنی در رویکرد شناختی، انگیزش درونی در رویکرد انسان گرایی و مشارکت افراد در رویکرد اجتماعی - فرهنگی، همه و همه در تدریس فعال مشهودند. تدریسی که یادگیرندگان در

¹ - woolfolk

آن فعالند با معلم و با یکدیگر ارتباط دارند برای پاسخ دادن به پرسشهای معلم فکر می کنند و برای حل مسائل، تفکر، تحقیق و مطالعه می کنند. با یکدیگر و یا به تنهایی دست به آزمایش می زنند، سبب ایجاد انگیزه فعالیت و تحقیق در آنان می شود. فراگیران از طرف معلم تقویت می شوند. و تقویت بیرونی، رضایت درونی را سبب می شود و به تبع آن انگیزه ای مضاعف جهت فعالیت و پژوهش ایجاد خواهد شد. روانشناسان تعلیم و تربیت معتقدند که تدریس فعال می تواند ذهن فراگیران را بیدار کند و راه و روش فکر کردن، مطالعه و تحقیق و تفکر منطقی را در آنان تقویت کند. و مهارتهای زندگی را به آنان آموزش دهد.

اهمیت و ضرورت تعلیم و تربیت واقعی و ارزش ثمربخش بودن بکارگیری روش فعال در تدریس و آموزش تقریباً در همه جای جهان کم و بیش از سوی همه ی برنامه ریزان درسی و دست اندرکاران تعلیم و تربیت مورد قبول قرار گرفته، تأثیر روش فعال تدریس در تعلیم و تربیت واقعی امروزه کمتر مورد تردید و سؤال قرار می گیرد (موسی پور، ۱۳۷۶). پژوهش حاضر بر این است تا رابطه بین روش تدریس فعال را با ایجاد انگیزه به پژوهش بیابد تا شاید بتواند گام مهمی در جهت ایجاد یک بافت پژوهش محور بردارد. پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سوال است که آیا بین روش تدریس فعال و ایجاد انگیزه به پژوهش در بین دانشجویان رشته های علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان رابطه وجود دارد؟

۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق

انسان هیچ گاه بی نیاز از مطالعه و پژوهش نبوده است. در حقیقت انسان در بدو پیدایش، زندگی خود را با مطالعه، کنکاش و پژوهش متناسب با عصر و روزگار خود آغاز نموده و این روند تا به امروز ادامه داشته است. و بدون شک دستاوردهای زندگی امروزه، نتیجه این مطالعات و پژوهش هاست. ویژگی های خاص زندگی روزمره از جمله رشد و تحول سریع و روز افزون علوم و تکنولوژی، رقابت های بین المللی در تولید دانش و فنون و ...، ضرورت پرورش دانشجویانی خلاق، نوآور و مطالعه کننده و پژوهشگر را می طلبد. دانشجویان برای مواجه شدن با این تحولات شگفت انگیز باید به طور فزاینده ای مهارت های مطالعه و پژوهش را فراگیرند تا بتوانند در عصری

که از آن تحت عنوان «عصر اطلاعات و دانایی» تعبیر می شود همچنان خود را در شرایط روزآمد نگه دارند.

تغییرات بنیادی در روش های آموزشی نیز مؤلفه دیگری است که ضرورت توجه به اندیشیدن، پژوهش و آفریدن را آشکار می سازد. گزار از روشهای آموزشی معلم محور و محصول مدار به روشهای فراگیر محور و فرایند مدار باعث شده تا امروزه تمام متخصصان و دست اندرکاران نظام آموزشی باور کنند که پرورش نسل آفریننده پژوهشگر و خلاق باید هدف اصلی آنان باشد.

یکی از وظایف مهم دانشگاهها اهتمام در توسعه ی پژوهش علمی است. آموزش عالی نقش اساسی را در زمینه تحقیق و اهتمام در توسعه ی پژوهش علمی ایفاء می کند. این نهاد از طریق پژوهش، دانشجو را با دانش موجود و آنچه از گذشتگان به میراث مانده است، آشنا می کند و با شناخت و تفسیر دانش موجود در صدد کشف قوانین و دستیابی به دانش جدید است؛ اختراعات و اکتشافات بشری نتایج موفقیت آمیز پژوهش و تحقیق در آموزش عالی است (حمیدی زاده، ۱۳۸۳).

البته که تربیت دانشجویانی اهل مطالعه، جستجوگر و پژوهشگر در وهله ی نخست همانند هر رفتار دیگری مستلزم ایجاد انگیزه در آنان است. مطالعه و پژوهش از جمله فعالیت هایی است که با تحلیل و انتزاع سر و کار دارد و دانشجویان بدون داشتن انگیزش مناسب توفیق چندانی در این مسیر کسب نخواهند کرد. برای ایجاد تغییر و تحول کیفی در دانشگاهها در امر پژوهش و ایجاد انگیزه دانشجویان برای انجام پژوهش باید در طرز تدریس و میزان آگاهی استادان از روشها و فنون تدریس تحولی کیفی صورت پذیرد. چراکه تنها ساختمانهای جدید، ردیفهای عریض و طویل و سایل آموزشی و ... (علیرغم تأثیر مثبت) هیچ یک برای بهبود دانشگاهها به نتیجه مطلوب نمی انجامد.

صاحبنظران، توسعه را متأثر از عوامل چهارگانه: منابع زیر زمینی و طبیعی، سرمایه، فن آوری و منابع انسانی دانسته اند اما پرسش این است که از میان عوامل چهارگانه فوق کدامیک نقش اساسی تری در رشد و توسعه جوامع ایفا می کند (تار و لستر، ۱۳۷۵). اما تحولات و روند علم نشان داده است که از چهار منبع فوق اکنون منابع انسانی بیش از بقیه خودنمایی می کند و از اهمیت

زیادی برخوردار است. درست است که ثروت از منابع مهم است اما در عصر کنونی و در آستانه بروز انقلاب تمدنی دیگر و پا گذاشتن به تمدنی که تافلر آن را موج سوم می نامد، جوامعی می توانند از ثروت کافی برخوردار شوند که سرمایه انسانی یا دارایی های فکری و معنوی خود را به طور مطلوب نقد نمایند (شیخاوندی، ۱۳۷۳). پس می توان نتیجه گرفت که عامل چهارم، یعنی منابع انسانی، اساسی ترین نقش را در نیل به اهداف توسعه جوامع بر عهده دارد. بدین ترتیب نقش زیر بنایی نظامهای آموزشی در کلیه سطوح، در تحقق آرمانهای جامعه روشن می شود.

در مبحث درجه اهمیت سطوح مختلف در نظام آموزشی، جایگاه خطیر آموزش عالی از حساسیت و اهمیت زیادی برخوردار است. چرا که در سایه برنامه ریزیها و سیاستگذاریهای صحیح و اصولی در آموزش عالی، قشر دانشجویان از بینش ها و بنیادهای صحیح علمی و فرهنگی برخوردار می شوند و این بنیادها را دست مایه ی کسب تخصص و قابلیت های پیچیده علمی در سطوح پیشرفت قرار می دهند. وقتی به عوامل و اجزایی که در یک لحظه در کلاس درس به صورت تعاملی عمل می کنند می نگریم، پیچیدگی و تعریف روابط این اجزا برای رسیدن به برونداد مطلوب، بیشتر مورد توجه قرار می گیرد و برای رسیدن به این برونداد مطلوب باید معلمان خود را به آشنایی بیشتر با دانش موجود و به روز و مهمتر از همه، بکارگیری آن در روند تدریس تشویق و ترغیب کنند (متین، ۱۳۸۰).

عنصر معلم و روش تدریس او، از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی فراگیران در فرایند تدریس و یادگیری در همه مقاطع است. بنابراین می توان گفت مهمترین مجریان در ایجاد انگیزه به پژوهش در دانشگاهها، استادان می باشند که از طریق روش تدریس آنها می توان به این مهم دست یافت. آنچه یک دانشجو را به معنای واقعی به جوینده دانش تبدیل می کند، نوع تدریس استاد است. پر واضح است بدون انجام تدریسی که دانشجو را به تحقیق ترغیب کند، نمی توان انتظار داشت محیط علمی دانشگاه قادر به پرورش افراد بستر ساز توسعه ی کشور باشد.

آموزش مبتنی بر پژوهش در داخل کشور از خط مشی های نوین آموزشی است که در سال های اخیر به یکی از اولویت های مطالعاتی و پژوهشی تبدیل شده، لیکن تا به حال پژوهش های کمی را به خود اختصاص داده است. در پرتو انجام این تحقیق، رابطه انجام تدریس فعال با ایجاد انگیزه به پژوهش در دانشجویان مشخص خواهد گردید. از طرف دیگر میزان استفاده از روشهای تدریس